

משלי פרק י פסוק טז
פְּעֻלַת צְדִיק לְחַיִּים תְּבוֹאֵת רְשָׁע לְחַטָּאת:

ביאור הגר"א - משלי פרק י פסוק טז

פעולת צדיק לחיים כמ"ש למעלה שבכל דבר הוא חומר וצורה ופועל ותכלית. וכן הוא בדברי עה"ז והחומר והצורה הוא העצם והתואר שמחובר לעצם. ופועל הוא האדם העושה הפעולה וע"י בא התכלית, והפעולה אינו עקריות והוא ביגיעה. אך העיקר הוא התכלית כמו התבואה. החרישה וזריעה אינן עקריות אך התבואה הבא מזה הוא התכלית. וזה שהצדיק אפילו הפעולה שאינו עקריות הוא ג"כ לחיים אצלו שהוא העיקר מכל העקרים. אבל להרשע אפילו התבואה שהוא התכלית הוא ג"כ לחטאת שכל תכליתו הוא לעשות עבירות:

משלי פרק י פסוק יז
אֲרוּחַ לְחַיִּים שׁוֹמֵר מוֹסֵר וְעוֹזֵב תּוֹכַחַת מִתְּעָה:

ביאור הגר"א - משלי פרק י פסוק יז

אורח לחיים שומר מוסר. כבר כתבתי למעלה שמוסר הוא יסורין שאדם מייסר א"ע או שאחרים עושים יסורין. ותוכחה הוא דבור. והשומר מוסר היינו מי שיראה לייסר א"ע ולהרגיז יצ"ט על היצה"ר אע"פ שיש לו יסורין, זה הוא זה שיבא לאורח חיים. כי אורח חיים אינו בא רק ע"י יסורין, כמ"ש ודרך חיים תוכחת מוסר. ואמרו על זה שעה"ב אינו בא אלא ע"י יסורין. ועוזב תוכחת מתעה. אבל מי ששונא אפילו תוכחה בדבור, לא די שלא יבא לאורח חיים אלא יתעה מן הדרך, כי אין לו מורה ומוכיח מפני ששונא התוכחה והולך בדרך אשר לבו חפץ, וכל דרך איש ישר בעיניו:

משלי פרק י פסוק יח
מְכַסֶּה שְׁנֵאָה שְׁפָתַי שֶׁקֶר וּמוֹצֵא דָבָר הוּא כְּסִיל:

ביאור הגר"א - משלי פרק י פסוק יח

מכסה שנאה שפתי שקר. כי האורח חיים העיקר הוא לשמור לשונו כמ"ש "מי האיש גו' נצור לשונך גו'" ואומר עכשיו שגם בעניני עה"ז הוא טוב לשמור לשונו וימעט דבורו עם הבריות, שאם יחטא לו איש אם יכסה השנאה בלבו וידבר עמו דברים טובים הרי אצלו שפתי שקר. ומוציא דבה הוא כסיל, ואם יגלה לבו ויאמר לו השנאה הוא לא ישגיח עליך ותשאר כסיל כי לא תועיל רק שיהיה לך לשונא. ואמר "כסיל" כי כסיל הוא מי שאין בו דעת היינו שיאמר עליך שאתה אינך מביין דבריו ואדרבה הוא צדיק לנגדך:

פסחים דף ג עמוד ב

רב כהנא חלש שדרוה רבנן לרבי יהושע בריה דרב אידי אמרו ליה "זיל בדוק מאי דיניה." אתא אשכחיה דנח נפשיה. קרעיה ללבושיה ואהדריה לקרעיה לאחוריה ובכי ואתי. אמרו ליה נח נפשיה? אמר להו אנא לא קאמינא [משלי י'] "ומוציא דבה הוא כסיל." יוחנן חקוקאה נפק לקרייתא. כי אתא אמרו ליה חיטין נעשו יפות? אמר להם "שעורים נעשו יפות." אמרו ליה "צא ובשר לסוסים ולחמורים" דכתיב [מלכים א ה] "השערים והתבן לסוסים ולרכש." מאי הוי ליה למימר? "אשתקד נעשו חיטין יפות." אי נמי "עדשים נעשו יפות."

רש"י מסכת פסחים דף ג עמוד ב

בדוק מאי דיניה – בדוק ודע מה נהייתה בו.
אהדריה לקרעיה לאחוריה – שלא יבינו מהר להדיא ויצא לבם.
חקוקאה – כינוי השם.
לקרייתא – לכפרים, לראות בתבואות.
שעורין נעשו יפות – ומכלל דבריו משמע שהחטים לא נעשו יפות, ולא היה רוצה להוציא דבר קללה מפיו.
עדשים נעשו יפות – מאכל אדם.

בית הבחירה למאירי מסכת פסחים דף ג עמוד ב

ראוי לאדם גם כן להזהר שלא יהא מזומן לבשורה של פורענות כגון מיתת אדם גדול וכיוצא בזה. ואם שואלין אותו בכך רשאי לגמגם בדברים עד שיבינו הענין מתוך דבריו ולא שיאמרוהו הוא להדיא. ומה שנתגלגל כאן בענין אבל שאסור בנעילת הסנדל ובשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד ובמקצת היום שהוא ככולו כבר ביארנוה במסכת מועד קטן:

חתם סופר מסכת פסחים דף ג עמוד ב

חיטין נעשו יפות. בפ"י דקדק מה בכך שאמר שעורין נעשו יפות? הלא א"י נשתבח בהם "ארץ חטה ושעורה!" ויש לדחות. אבל האמת נלפע"ד שהשעורה הוא באמת טוב והוא מדרגה א' למטה מהחטין כדכתי' "ארץ חטה ושעורה" ומ"מ בשעה שחטין נעשים יפות מאכילים השעורים לבהמות כדכתי' בשני' המבורכת דשלמה השעורין לסוסים ורכש ואפי' בחטים גופי' כתי' בשעת ברכה בליל חמיץ יאכלו. וע"כ יוחנן חקוקאה לא הואיל כלום להיות נשמר מהוצאת דבה שכיון שבשר להם שיאכלו שעורין הרי אמר שאין להם חטין ידיעת ההפכים א'. משא"כ באמרו "אשתקד נעשו יפות" אין מההכרח שלא נעשו עתה יפות כי מ"מ אוכלים מהישן. וכן אוכלים עדשים לתבשיל אפי' כשנעשו חטין יפות כי הוא לפת ועדשים לתבשיל משא"כ בישור השעורים שהוא ממש כאלו אמר שלא יהי'

להם חטיין:

שו"ע יו"ד סימן תב סעיף יב

מי שמת לו מת ולא נודע לו, אינו חובה שיאמרו לו; ואפילו באביו ואמו; ועל זה נאמר: "מוציא דבה הוא כסיל" (משלי י, יח) ומותר להזמין לסעודת אירוסין ונישואין וכל שמחה, כיון שאינו יודע. מיהו אם שואל עליו, אין לו לשקר ולומר: חי הוא, שנאמר: "מדבר שקר תרחק" (שמות כג, ז). הגה: ומכל מקום בבנים זכרים, נהגו להודיע, כדי שיאמרו קדיש; אבל בבנות, אין מנהג כלל להודיעם (מהרי"ו סי' י"ג). מצוה להתענות יום שמת בו אביו או אמו (כל בו בשם הר"מ וע"פ)

שו"ת מהר"י ווייל סימן יג

כל אשר לך שלום אהובי מחותני הח"ר יודמן. ששאלת מי שמת אביו או אמו אם מצוה להודיעו תוך ל'. במרדכי בשלהי הלכות שמחות כתב בהדיא דאין צריך להודיעו אפילו על אב ואם. מ"מ נהגו להודיע לבנים הזכרים כדי שיתפללו, כיון דאית ליה להמת נחת רוח בזה, אבל לבנות אין מנהג בזה. ולאחר שלשים /חסרה המלה: צריך/ לקרוע כל בגדיו על אב ואם, ואפי' לאחר שנים עשר חדש, ואין שום חילוק בין איש לאשה. וכן איתא בתשובה במיימוני, דאפילו לאחר שנים עשר חדש צריך לקרוע.

שו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר חלק א - יורה דעה סימן רסג

שאלה בעה"י, אדר"ח אדר תרכ"ב לפ"ק פרשבורג יע"א.
במ"ע איזראעליט נו' /תשע/ מש' תרכ"ב הקשה א' להמו"ל מדוע מודיע במכתב עתו שפלוגי ופלוגי במצדיקי עמינו שבקו חיים לכל חי, והלא אסור מטעם "מוצא דבה" כמבואר ביו"ד סוסי' ת"ב.
והתנצל המו"ל ד"ר לעהמאן נ"י שמודיע רק דרך הספד, ובזה מותר כו'. ולכאור' הטעם דדרך הספד מותר משום דהוי יקרא דשכיבי וכדפסקינן /יו"ד/ בסי' שמ"ד דבהספד הוי נחת רוח למר, וכמ"ש בדרכי משה ביו"ד ת"ב דמה"ט נהגו להודיע לבנים זכרים כדי שיאמרו קדיש, וקשה קצת דלפ"ז הול"ל בסנהדרין מ"ו ע"ב זה הנ"מ דאי הספד משום יקרא דחיי אסור להודיע דרך הספד ואי משום יקרא דמת מות,, (א).
אבל מה שרצה עוד לומר שם באיזראעליט דדווקא גבי רבי חייא (פסחים ד' ומ"ק כ') הוא דאסור משום דהוי אחיו של רב חייא אבל לשאר אינשי דלאו קרובים המה מותר להודיע, לפענ"ד בגמ' אמרו ת"ח הכל קרוביו, ועיין בהגה' מיימוני פ"ט מה' אבל אות ג' שהביא דברי הירושלמי דמוכח משם דאף דלא הי' קרובו של ר"י אפ"ה לא הודיעו רק אמר עד שיהי' מוכח מדבריו שמת ר' חנינא הרי מפורש דבת"ח דלא הוי קרובו אסור לומר בפ"י שמת, ולפ"ז אסור לכתוב בצייטונג /בעתון/ ממיתת ת"ח וצדיקי עמינו ר"ל והוי בכלל מוציא דבה (ב), ועיין כתובות ק"ד ע"א אמר להו אתון קאמרייתו ואנא לא

קאמינא, ומוכח נמי דבת"ח אסור וזה יש לדחות ודו"ק.
אבל לדעתי נראה דאין שום מוציא דבה בכתב, דמוציא דבה הוא רק באמירה אבל לא בכתב שהרי הוא לא אמר רק ממילא נשמע, דלשון דבה הוא אמירה משורש דבב (ג).
וראי' לזה מהא דפסקינן בי"ד סי' ר"מ ס"ב וסי' רמ"ב סע' ט"ו דאסור לקרות אביו ורבו בשמם ומצינו כמה גדולים שהי' כותבין שם אביהם ושם רבם וכבר הקשו זאת על הרא"ש מהרש"ל ביש"ש קידושין סי' ס"ה ועל הטור בפתחי תשובה /יו"ד/ סי' ר"מ סק"ב, ע"כ מוכח דבכתב ליכא איסור וה"ה בנד"ד, ועיין גיטין פ"ז ע"ב לא חתם אינש בשמו דאביו, משמע אבל לכתוב שם אביו מותר והא ראייה שהרי העדים כותבין שם אביהם בחתימתם בגט. הצעיר והק' לבית הלוי גרשון בהגאון מו"ה ליב ליטש סג"ל.

תשובה (א) ליכא קושיא דהא יקרא דחיי הוא בגדר כבוד הבריות ודוחה לאו של מוציא דבה אפי' בקום ועשה.

(ב) התם עכ"פ שאל אותו ר' יוחנן ואין להשיב לאיש פרטי השואל אותו, ובוזה גם מכתובות ק"ד ע"א ליכא ראייה וגם כי אין לנו ת"ח כאלו בזמן הזה יעוין ביו"ד סי' ש"מ סעיף זי"ן בהגה"ה וגם לא היה כ"כ כמו בקרובים דהא אין דין שבעה ושלשים בת"ח רק קריעה, כגמרא בשבת (כ"ג ע"ב) ורש"י (ד"ה הוו ליה בנין רבנן) ואהבתו עליהם וכו'.

(ג) לפ"ז יקשה בפסחים שם על ר' יהושע בריה דרב אידי ויוחנן חקוקאה ורב למה להם כל הנך טצדקי, היה להם לכתוב הבשורה בכתב.

(ד) מרבו ליכא ראייה דהא אם מזכיר בלשון רבי מורי פלוני מותר כמבואר /יו"ד/ בסי' רמ"ב סעיף ט"ו וכן אנו נוהגים, וע"ד כתיבת שם אביו באמת לא אדע היתר לכתוב בלי טעם, אבל הראשונים כתבו מהכרח, כמו הרמב"ם בפרק י"א משחיטה ה"י שחלק על אביו אף על גב דבלאו הכי הרי אסור לחלוק על אביו כדאי' בגמרא וש"ע.

ולענ"ד טוב יותר מצד אחד להזכיר אביו ולהעלות זכרונו בדין ואין מחניפים לשום אדם וכשלומדים ללמוד ולעשות ולא לקנותר מה ביזוי יש בזה ובפרט אצל רבו. וכבר הביא הפ"ח בליקוטיו ראייה מפסוק מפורש דאפי' בפניו מותר כמו שאמר יהושע אדוני משה כלאם אכן באמת כבר הלכו הנמושות אכן נגד הכל הכא יש לחלק דהא הכא אין האיסור האמירה רק ההודעה לאחר ומה חילוק בזה בין אמירה לכתובה ולענ"ד הדין עם הערותי במכתב איזראעליט שם. יישר כח.